

Tero Matkaniemi

Urpo Sirén – työläisuumariuden toinen puoli

Urpo Sirén oli 1950-luvulla Työväen Urheiluliiton (TUL) yksi lupaavimmista nuorista uimareista, joka ylsi rintauinnissa SM-pronssimitalistiksi ja TUL:n nuorten mestariksi. Suomea Sirén edusti uintimaaotteluissa ja vesipallomaajoukkueessa. Vesipallomaalivahtina hän saavutti Helsingin Työväen Uimareiden (HTU) joukkueessa SM-mitaleita.

Tutkijana tarkastelen Urpo Sirénin elämäkertaa uintiurheilun näkökulmasta. Ensiksi tehtävänä on hahmottaa ympäristö, josta kohdehenkilö ponnisti kansallisen tason uintiurheilijaksi. Toiseksi hahmotan kohdehenkilön elämänvaiheista tekijöitä, jotka johtivat urheilu-uran jälkeisestä sosiaalisesta pahoinvoinnista selviämiseen. Keskeisiksi aineistoiksi olen valinnut Sirénin haastattelut, hänen yksityisen leikekirja-aineiston, Suomen Uimaliiton tulostilastot ja tutkimuskirjallisuuden. Tutkimustehtävän näkökulmasta on validia, että artikkeli tukeutuu Sirénin ja hänen uimarikavereidensa haastatteluaineistoihin, joissa haastateltavat eläytyvät kokemaansa uudelleen ja tulkitsevat menneitä tapahtumia nykyisyyden näkökulmasta. Lähdekritiikin kannalta on kuitenkin ymmärrettävä, että haastatteluaineisto ei välttämättä kerro mitä on tapahtunut, vaan mitä

on ajateltu tapahtuneen. Siksi historia ei määriy vain tutkijan kysymysten eikä kertojien kokemusten ja kertojankykyjen kautta.

Artikkeli liikkeenharjoittaja Urpo Sirénistä (s. 1936) päättää kolmesta itsenäisestä artikkelista muodostuvan trilogiani. Edeltävissä artikkeleissa on kuvattu kunnallisneuvos Kai Hagelbergin (s. 1935) ja liikkeenharjoittaja Aulis Kähkösen (s. 1930) elämänkulkua myös uintiurheilun näkökulmasta. Trilogian tuotoksena hahmottuu kolmen 1930-luvulla syntyneen suomenkielisen helsinkiläisen miesuimarin kokemusmaailma.

Lähtö Karjalasta

”Illalla, kun äiti peitti mua nukkumaan, en aavistanut, mitä aamu tuopi tullessaan. Yöllä oli metsään tullut julma tykkipatteri, evakoiden tumma rivi tiellä hiljaa vaelsi. Selvään kuului sodan pauhu rajan pinnassa. Epävarmuus jäyti karjalaisten rinnassa. Varttitunti lähtöaikaa meille silloin annettiin, naapurimme heinäkärriin kalliit nyytit kannettiin. Häipyi rakkaat mannut sekä kotikujan pää. Kyyneleiden määrää en vain enää ole muistanut, karjalaisten elon tahtoa ei sota suistanut.”¹

Suomi oli 1930-luvulla noin kolmen ja puolen miljoonan asukkaan maatalousyhteiskunta. Vuosikymmentä leimasivat jyrkät vastakohtaisuudet ja poliittiset ääri-ilmiot. 1930-luvun alku oli talouslaman ja puutteen aikaa. Suomen 1930-luku päättyi katastrofiin Neuvostoliiton hyökättyä maahan marraskuussa 1939. Talvisodan seurauksena Suomi menetti koko kaakkoisosansa. Jatkosodan alussa Suomi valtasi Viipurin vuonna 1941, mutta Neuvostoliitto otti kaupungin takaisin haltuunsa Viipurin-Petroskoin operaatiossa vuonna 1944. Toisen maailmansodan jälkeen suomalaisen yhteiskunnan ensisijaisia tehtäviä olivat rintamamiesten ja siirtoväen asuttaminen.

Karjalan-siirtolainen Urpo Ilmari Sirén syntyi 9. syyskuuta 1936 Viipurissa, josta hänen perheensä lähti evakkoon Helsinkiin talvisodan syytyessä.

Urpo Sirén itse kertoo:

”Muistan, kun lähdimme kulkemaan kelkalla jään yli. Olin vasta 3-vuotias. Seuraavan kerran palasin kaupunkiin myös viipurilaislähtöisten Erkki Marttisen ja Jalmarin Torikan² kanssa matkallamme Lenin-

gradin kautta maajoukkueen vesipalloturnaukseen Tallinnaan vuonna 1957. Kun tuolloin katsoin sillalta erään kerrostalon ylintä kerrosta ja sen rikkinäisestä ikkunasta lepattavaa verhoa, ajattelin, etten minä ainakaan tänne halua palata. Tuohon aikaan yleisesti puhuttiin Karjalan palauttamisesta”.³

Urpo Sirénin isä oli kuorma-autoilija Yrjö Sirén (s. 1916 Viipurissa). Äiti oli Rudus Osakeyhtiön konttoristina elämäntyönsä tehnyt Maire-Sanelma Sirén (o.s. Hyytiäinen). Sirén oli perheen ainut lapsi. ”Isä oli riski mies, mutta erityistä urheilutaustaa hänellä ei ollut”, Sirén kertoo asettautumalla istuallaan kehonrakentajien tuplat edestä -poseerausasettoon. Yrjö Sirén taisteli sodassa vuodet 1939–1944.⁴ Sotavuosina Urpo Sirén asui Vihdissä Pääslahdessa serkkunsa perheen maatilalla.⁵

Koti Viipurista evakuoituneelle Sirénin perheelle järjestyi ensin Sörnäisistä Vilhovuorenkujalta. Koulunsa Sirén kävi läheisessä Aleksis Kiven koulussa. Sörkasta perhe muutti Toukolaan, joka sijaitsee Vanhankaupunginlahden ja Kustaa Vaasan tien välissä Hämeentien pohjoisosan molemmin puolin. Lopulta Sirénit saivat Oulunkylästä kodikseen rintamamiestalon. Yrjö Sirénin yhteydet karjalaisiin säilyivät ainakin Viipurista Helsinkiin siirretyissä Kelkkalan Työväenyhdistyksessä, joka rakensi Kirkkonummen Veikkolaan ”karjalaisen lomakotialueen”.⁶ Myös Urpo Sirén auttoi 10-vuotiaana pikkupoikana mökkien rakentamisessa uittamalla järvenrässä rakennukselle puutavaraa vuonna 1946.⁷

Urpo Sirén avioitui noin 20-vuotiaana Toukolasta kotoisin olleen naisen kanssa, ja he saivat kaksi poikaa, jotka syntyivät vuosina 1956 ja 1958. Esikoinen oli syntyessään kuuro ja lähes sokea. Yhdellä silmällä hän ei nähnyt, ja toisen silmän näkö oli hyvin heikko. Avioliiton alkuaikana Sirén aloitti opinnot poliisikoulussa Suomenlinnan Susisaaressa. Opiskelut sujuivat Sirénin mukaan hyvin puolikurssiin asti. Kerran illanvietto opiskelukavereiden kanssa johti siihen, ettei Sirén herännyt riittävän varhain ehtiäkseen aamun oppitunnille. Hänen ”kävin hammaslääkäriissä” -selitys todettiin koulussa valheelliseksi, ja seurauksena oli opiskelujen keskeyttäminen. ”Alkoholi oli ottanut minusta vallan”, Sirén toteaa.⁸

Poliisikouluselkkaus ja varsinkin esikoispojan terveysongelmat vaikuttivat epäilemättä herkäksi ihmiseksi itseään luonnehtivan Urpo Sirénin elämäntapaan. Opintojen keskeytymisen jälkeen Sirén elätti per-

hettä kuljettamalla Yrjö-isältä saatua kuorma-autoa Helsingin KTK:lla (Kuorma-autotilauskeskus). Iltaisin hän ajoi taksia vuoteen 1959 asti, jolloin hänen avioliittonsa kariutui. Lopulta esikoispojasta huolehti ennen kaikkea isoisä Yrjö, joka oli pojanpojan syntyessä 40-vuotias. Esikoinen kävi koulua Jyväskylän kuurojenkoulussa. Koulu oli valtion ylläpitämä erityiskoulu, jossa tarjottiin myös asumispalveluja. Lopulta Sirénin vanhempi poika valmistui verhoilijaksi ja muutti harjoittamaan ammattiaan Tampereelle. Hän kuitenkin menehtyi ennalta arvaamatta sairaskoh-
taukseen aivan työuransa alkuvaiheessa. Nuorempaan poikaansa Sirénin välit jäivät etäisiksi uintiurheilu-uran jälkeen ilmaantuneiden sosiaalisten oireiden takia. ”Kun palasin Suomeen, tapasimme silloin tällöin. (...) Kuulin pojan äidiltä, että hän olisi tällä hetkellä ravintolatöissä Espanjassa”, Sirén sanoo hiljaa.⁹

Menestyksen vuodet

Urheilun ja liikunnan on ajateltu toimivan verrattomana menetelmänä yleisessä kansalaisyhteiskunnassa. Urheiluseuroilla on ollut tärkeä rooli niin lasten ja nuorten liikuttajina kuin huippu-urheilutähtien etsijöinä.¹⁰ Työväen Urheiluliiton seurojen jäseniä kasvatettiin toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina TUL-henkisyyteen muun muassa Vieno Hamaran sanoittaman TUL:n marssin tahdissa. TUL:n liittojuhlilla kesäkuussa 1946 marssineiden urheilijoiden tunteja tulkinnut Seppo Hentilä on arvioinut, että juhlat merkitsivät uskoa rauhaan ja työläisurheilun tulevaisuuteen.¹¹

Uinnin kansalaistoiminta laajeni Suomessa huomattavasti 1930-luvulla. Kun vuonna 1930 Suomen Uimaliitossa (SUiL) oli 29 jäsenseuraa, vuonna 1939 niitä oli jo 132. TUL:ssa uinti edistyi 1920- ja 1930-lukujen taitteessa liiton muista lajeista jopa suhteellisesti eniten. Uimaseuratyön myönteinen kehitys ilmeni sotavuosien jälkeen. TUL:ille 1950-luvun alkupuolisko oli kansainvälisen urheilumenestyksen osalta menestyksenkäs. TUL hoiti kansainvälisiä urheilusuhteitaan kahdella tasolla: joko suoraan itse tai yhteistoiminnassa lajiliittojen kanssa. Jälkimmäisistä valtaosan muodostivat maottelut, arvokisat ja muut kansainväliset

Helsingin Työväen Uimareiden kova kolmikko 1950-luvulta. Toivo Myyryläinen (vas.), Aulis Kähkönen ja Urpo Sirén vetävät happea kisan jälkeen. (Urpo Sirénin kokoelma)

edustustehtävät.¹² TUL:llä oli kilpailukosketusta useiden veljesjärjestöjen kanssa. Esimerkiksi TUL:n uintijoukkue matkusti Itävallan Wieniin ASKÖ:n (Arbeitsgemeinschaft für Sport und Körperkultur in Österreich) uintikilpailuihin vuonna 1954.¹³

Uinnissa TUL:lla oli 1950-luvun alkupuoliskolla muutamia uimareita, jotka voittivat tukuittain Suomen mestaruuksia. Helsingin Työväen Uimareiden Aulis Kähkönen oli 1950-luvun alun paras perhos- ja selkäuimari. Hän saavutti vuosina 1950–1954 yhteensä kahdeksan SM-kultaa. TUL:n kärkipään miesuimariikaartiin lukeutuivat myös HTU:n vapaauimari Mauno Valkeinen ja perhosuimari Toivo Myyryläinen.¹⁴ Kokoneiden ja menestyneiden uimareiden joukkoon alkoi nousta uusia kykyjä.

Suorastaan legendaarisen jälkimaineen saaneena vuonna 1952 järjestettiin Helsingin olympialaiset ja Armi Kuusela kruunattiin Miss Universumiksi. Samana vuonna lähti viimeinen sotakorvausjuna Suomesta Neuvostoliittoon. Kuuttatoista ikävuottaan lähestyneen Urpo ”Urpika”¹⁵ Sirénin uintiharrastus työläisuimaseurassa alkoi sattumalta kodin läheisessä Kumpulän maauimalassa Helsingissä myös vuonna

1952. Tuolloin maauimalan johtaja Toivo Myyryläinen oli kiinnittänyt huomiota uimassa olleen Sirénin sulaviin otteisiin vedessä. Myyryläinen oli pyytänyt ennen kaikkea sotavuosina serkun vanhempien maatilan viereisessä järvessä uinnin itseoppinutta Siréniä nousemaan lähtökorokkeelle, hyppäämään altaaseen ja uimaan 25 metrin altaanmitan. ”Olet juuri liittynyt HTU:hun”, Myyryläinen oli lausunut Sirénille urakan päätteeksi, ja 16-vuotiaan lahjakkuuden menestyksekkäs ura uimarina oli alkanut.¹⁶

Helsingin Työväen Uimareihin kiinnittyneen Urpo Sirénin kertomus viestii siitä, että uimaseuran ja jopa harrastuksen valinta oli hänelle melko sattumanvarainen. Toisaalta Sirénin liittyminen Kumpulassa Helsingin Työväen Uimareihin sopi kuitenkin hänen sosiaaliseen taustaansa. Helsingin uimaseuroista Helsingfors Simsällskap (HSS) oli ruotsinkielisten hallitsema ja Helsingin Uimarit (HU) suomenmielisten. Helsingin Työväen Uimarit, joka kuului Työväen Urheiluliittoon, sen sijaan kannatti sosiaalidemokraattista suuntausta. Pitkäsillan pohjoispuolella, jossa Sirén asui, oli ”TUL-maailma”. Helsingin kaupungin uimalaitokset jaettiin seurojen kesken vielä toisen maailmansodan jälkeen. Helsingfors Simsällskap isännöi Uunisaarta, Helsingin Uimarit Humallahtea ja Helsingin Työväen Uimarit Mustikkamaata ja Kumpulaa maauimalaa.¹⁷ Uimaseura Vetehiset piti hallussaan Kalastajatorppaa.¹⁸

Jo kesällä 1953 Urpo Sirén osoitti kykynsä kansallisen tason kilpauimarina. Vuoden 1953 uintitilastossa Sirén oli TUL:n yleisen sarjan 100 metrin rintauinnin 5:s ja 200 metrin rintauinnin 8:s. Suomen Uimaliiton tilastossa Sirén oli 12:s rintauinnin 100 metrillä ja 19:s 200 metrillä.¹⁹ TUL-lehdessä kauden uintitilastoa arvioitiin seuraavasti: ”Rintauintimme taso on noussut ehkä kaikkein eniten. Uusia kykyjä on tässä lajissa kosolti. 200 m:llä nuori (Kalevi) Pakarinen ja Kotkan poika Kojonen ovat alittaneet 3 min. reilusti. Helsingin Jyryn Matti Niemi, voimakas rintauimarityyppi, ja ennen kaikkea kuin salama kirkkaalta taivaalta esiin putkahtanut HTU:n pystytukka Urpo Sirén ovat lupaavia poikia.”²⁰

Hämeenlinnassa elokuussa 1954 pidetyissä SM-kisoissa Urpo Sirén sijoittui viidenneksi 200 metrin rintauinnissa. Voiton ui Helsingin Uimareiden Juha Tikka, ja toinen oli Sirénin seurakaveri ja ystävä, Helsingin Työväen Uimareiden Aulis Kähkönen. Kolmas oli Mikkelin Uimaseuran Veli Närvänen ja neljäs Helsingin Uimareiden Kai Hagelberg

samalla ajalla Närväsen kanssa.²¹ Samana kesänä Sirén oli oivallisessa vedossa myös Kuusankosken Voikkaalla järjestetyissä TUL:n nuorten uintimestaruuskisoissa, jossa hän ui lehti uutisen mukaan lyhyellä radalla ”aaltojen keskellä” mestaruuteen 200 metrin rintauinnissa.²² Valkeakosken Uimaseuran 20-vuotisjuhlainneissa vuonna 1956 Sirén uhkasi olympiakävijä Pekka Lairolaa. Sirénin aika oli 2.48,4 ja Lairolan 2.48,3.²³ Samana vuonna kesäkuussa Sirén edusti Suomea Suomi–Ruotsi-uinti-maaottelussa.²⁴ Miesten 200 metrin rintauinnissa Sirén ylsi uransa parhaimpaan saavutukseen SM-pronssille Turussa elokuussa 1956 tulevan olympiaumarin Pekka Lairolan (olympiakisat 1960) ja entisen olympiaumarin Aulis Kähkösen (olympiakisat 1952) jälkeen.²⁵

Varsinkin urheilun kansainväliselle huipulle kehittyminen vaatii hyvin vahvan siteen harjoitteluun. Helsingin Uimareissa 1960-luvulla uinut Pohjoismaiden ja Suomen mestari Pertti Laaksonen muistaa Urpo Sirénin ainakin ajoittain hyvin motivoituneena urheilijana: ”Urpo oli kova nimi 1950-luvulla. Hän oli yritteliäs ja halusi kehittää uintiaan. Keskustelimme suu vaahdossa rintauinnin tekniikasta. Muistan, että hänellä oli kova rintauinnin käsiveto.”²⁶ Elämän kuluessa tehdyt valinnat vaikuttavat siihen, millä tavalla menestyminen voi tulla mahdolliseksi. Sirénin tuloskehitys tasoittui vuoden 1956 jälkeen. Sirénin viimeinen SM-tason uintikilpailu oli Lahdessa huhtikuussa 1959, jolloin hän sijoittui hallimestaruuskisoissa neljänneksi 100 metrin rintauinnissa.²⁷

Urpo Sirénin nousujohteinen uintiura hiipui epäilemättä osaltaan siksi, ettei hänen urheilu-uransa rajoittunut pelkästään uintiin: Sirén harrasti myös vesipalloa. Hän voitti edustamansa seuran HTU:n joukkueessa SM-pronssia ja TUL:n mestaruuden kesällä 1954. Menestyksen myötä Sirén nousi viideksi vuodeksi vesipallomaajoukkueen maalivahdiksi. Vesipallon Suomen hallimestaruuskisoissa HTU sai pronssia kahden maalivahdin voimin huhtikuussa 1958,²⁸ ja valmentaja Mauno Valkeinen keksi sahata maalivahtimitalin kahtia, kun toinen maalivahti ja SM-finaalitason 200 metrin rintauimari Jarmo Soininen oli tarjoamassa nelikulmaista mitalia pelkästään Sirénille.²⁹

Urpo Sirénin elämä muuttui urheilu-uran noususuhdanteessa vuonna 1955, jolloin hänen tyttöystävänsä alkoi odottaa lasta ja tulevan isän elämässä oli muutakin huolehdittavaa kuin toimeentulo sekä harrastukset uinti ja vesipallo. Ongelmia aiheutti se, että alkoholi oli alkanut hiljal-

leen varjostaa Sirénin elämää. Viimeisen kerran Sirén nimettiin Suomen vesipallomaajoukkueeseen heinäkuussa 1959. Kerran maajoukkuepelaaja Sirén asetettiin kilpailukieltoon. Klaus Bremer (HSS) kertoo: ”Maajoukkueen pelimatalla Tallinnassa Urpika ilmoitti sairastuneensa illalla eikä päässyt pelaamaan seuraavana aamuna. Pelin jälkeen muistaakseni Pekka Tiilikainen tuli julistamaan Urpikalle kilpailukiellon. Syynä kilpailukieltoon oli se, ettei hän olisi voinut olla sairaana katsomassa peliä eturivissä”, Bremer naurahtaa, ja kuulija ymmärtää, että pelikyvyttömyys johtui krapulasta.³⁰

Vesipallomaajoukkueeseen kuuluivat ennen vuosikymmenen vaihtumista Klaus Bremerin ja maalivahti Sirénin lisäksi Erkki Marttinen (HSS), Lasse Lindholm (HSS), Juha Mykkänen (HTU), Kalevi Seppelin (HSS), Jalmari Torikka (HU) ja Stig-Olof Grenner (HSS). Varamiehiä olivat Bremerin lisäksi Martti Kainulainen (HU) ja Pertti Fri (HU).³¹ Huolimatta siitä, että vesipallo oli Sirénille mieluisa harrastus, hän halusi myös uida. Tämä oli varmasti yksi syy siihen, ettei hän eronnut työläisurheilun hajaannuksessa monien kavereiden tapaan HTU:sta ja liittynyt Kuhlisiin, jonka toiminta keskittyi vesipalloon.³²

Sosiaaliset kontaktit ja urheilumenestys loivat maailmankuvaansa luoneelle nuorelle Urpo Sirénille emotionaalisen siteen uintiurheiluun.³³ ”Olimme Urpon kanssa eri leireissä. Minä olin Humulassa (Humallahdessa) ja Urpo Kumpulassa. Vesipallossa kohtasimme HTU:n monta kertaa. Urpo oli HTU:n maalivahti, ja minä olin HU:n sisäänheittäjä. Kerran puhuimme Urpon kanssa erään kilpailun alkaessa ääneen kilpailutaktiikasta niin, että Pertti Laaksonen kuuli sen. Pertti oli jo siinä vaiheessa parempi meitä. Puhuimme Urpon kanssa, että lähdetään löysästi liikkeelle, mutta lähdimmekin täysillä ja pudotimme kyydistä Pertin, joka oli myöhemmin kaksinkertainen Pohjoismaiden mestari 200 metrin rintauinnissa”, Kai Hagelberg muistelee ja Sirén myötäilee vieressä.³⁴ ”

Alkoholi ilmaantui 18-vuotiaalle Urpo Sirénille voiteluaineeksi sosiaalisten suhteiden solmimisessa urheilupiireistä. Ilmeisesti Sirénin tunneperäisesti alkoholiin ”koukkuun” jääminen syntyi nopeasti, ja rakastumisen tunne päihteeseen alkoi ohjata elämää. ”Totta on, että ensimmäisen ryyppyn otin TUL:n Wienin-matkalla vuonna 1954. AS-KÖ:n kisoihin asti elämä oli viatonta nuoren pojan elämää urheiluiheen ja muine tempauksineen. Tuolloin joukkueen johtajana toiminut Toivo

Määttä, jolle hapan maistui, sanoi tarjoavansa kaikille uimareille kieroksen, kun hän kuuli pari päivää aiemmin olleesta syntymäpäivästään. Aamulla joukkueen tytöt sanoivat minun olevan hauskaa seuraa, kun olen vähän ottanut. Kunpa he eivät olisi sanoneet sanoja 'vähän ottanut'. Valitettavasti kaksi sanaa – vähän ottanut – vaikuttivat myöhempään suhteeseeni alkoholiin. Taisin ajatella, että olen hauska vain, kun olen humalassa. Olisivatpa jättäneet ne sanomatta. Jälkeenpäin olen ajatellut, että minua vaivasi tietynlainen ujous. Halusin olla hauska kaveri enkä koskaan ole ollut mikään rähisijä. Taisin olla jopa liian kiltti. (...) Ennen kuin lähdin Suomesta vuonna 1960, alkoholi ei ollut minulle hirmuisen suuri ongelma varsinkaan, kun vertaan ajanjaksoa alaspäin johtaneeseen syöksykierteeseen Ruotsissa ja Tanskassa. Uskomatonta, mutta kaikesta olen kuitenkin hengissä selvinnyt”, Sirén arvioi.³⁵

Slussenin sissinä

Suomalaisen yhteiskunnan rakennemuutos oli toisen maailmansodan jälkeen hyvin raju. Pienviljely, johon oli panostettu voimakkaasti vielä sodan jälkeen, kävi nopeasti kannattamattomaksi. Elintason nousu kaupungeissa takasi parempia mahdollisuuksia maaseudun väelle. Suurin osa suomalaisista maastamuuttajista asettui asumaan Ruotsiin suuriin kasvukeskuksiin Tukholmaan alueelle, Göteborgiin ja Malmöön, joissa tarvittiin nopeasti lisätyövoimaa. Samalla suomalaisista tuli yksi Ruotsin suurimmista vähemmistöryhmistä.

Avioeron jälkeen Urpo Sirénin alkoholin käyttö lisääntyi ja elämä monimutkaistui. ”Ajoin vielä vuonna 1960 taksia ja ’lainasin’ autosta kolmen päivän kassan, jonka ryyppäsin kavereiden kanssa. Tarkoituksenani oli palauttaa rahat, mutta en saanut nopeasti kasaan ottamiani rahoja ja lähdin rötöstä pakoon Ruotsiin. En arvannut, että seikkailumielellä matkaan lähtö kestäisi yli 10 vuotta vuoteen 1971 asti”, Sirén toteaa.³⁶

Tukholmassa Urpo Sirén työllistyi nopeasti, ja tuottavana työntekijänä hänet voitiin hyvinvointivaltioajattelussa luokitella kunnan kansalaiseksi. Sirén korjasi muun muassa hitsauslaitteita AGA:lla (Aktiebolaget Gasaccumulator) ja työskenteli rakennusliike Skånskalla (vuodesta 1984

alkaen Skanska). Työsuhteet eivät kuitenkaan olleet pysyviä, ja 24-vuotiaasta alkaen Sirénin elämässä alkoi näkyä myös kunnollisuuden vasta-kohta: työttömyysjaksoilla hän ajautui toimeettomana huonoon seuraan Vanhan kaupungin ja Södermalmin rajalla Slussenissa.³⁷

Slussenin eritasoliittymän monikansirakenne tarjosi ajoittain asunnottomuudesta kärsineelle Urpo Sirénille suojaa säätä vastaan. Toisaalta asema tarjosi myös kyseenalaista turvallisuutta, koska huomattava osa paikalla olleista rappioalkoholisteista oli suomalaissyntyisiä. Näitä niin sanotusti pohjan läpi menneitä miehiä kuvaamaan syntyi suomen kieleen käsite ”Slussenin sissit”, johon Sirénin tiedettiin kaveripiirissä 1960-luvulla ajautuneen. ”Uintiuramme alkuvuosina olimme melko tasaväkisiä 200 metrin rintauinnissa. Myöhemmin kuulin hänen olevan Slussenin sissinä”, Kai Hagelberg kertoo.³⁸ Selvää on, ettei Sirénin elämäntyöli tarjonnut edellytyksiä tasapainoiselle perhe-elämälle. Slussenilla oleskelu oli merkki siitä, että Sirén oli menettänyt alkoholin käytön hallintakyvyn. Hän oli sosiaalisesti ulkopuolinen eikä enää peitelletyt juomistaan vaan käytti päihteitä ja korvikkeita julkisesti puistoissa ja toreilla.

Ruotsin-vuosien jälkeen Urpo Sirén alkoi oleskella vuodesta 1963 alkaen myös Tanskassa Keski-Jyllannin alueella sijaitsevassa satamakaupunki Århusissa ja Pohjois-Jyllannissa teollisuuskaupunki Ålborgissa. Näissä kaupungeissa hän oli melko pysyvästi vuodesta 1965 vuoteen 1971, jolloin hän alkoi kaivata Suomea. Rankassa elämäntilanteessa hän oppi paitsi selviytymistaitoja myös ruotsin ja tanskan kielen.³⁹

Urpo Sirén kertoo:

”Elämä Tukholmassa Slussenissa ja sen liepeillä oli rankkaa, eikä elämäntyöli suinkaan keventynyt Tanskassa. (...) Kerrankin Tanskassa menin kavereiden kanssa kaupunkiin yleisenä olutlakkopäivänä hakemaan olutta, mutta emme me lisää olutta ja pois lähtiessä taksia mistään saaneet. Eikä mennyt pitkään, kun olimme humalassa keksineet varastaa linja-auton. Sanoin kaverille, että minä ajan, rahasta sinä. Yhdessä vaiheessa auto nousi kynnyksestä kahdelle pyörälle ja toisen puolen ikkunat vaurioituvat siten, ettei niiden läpi nähnyt. Jonkin ajan kuluttua huomasimme edessämme poliisien vilkkuvat valot ja piikkimaton. Matkanteko loppui siihen. Poliisiasemalla poliisit tarjosivat meille tupakkaa ja kahvia. (...) Lopulta oikeudenkäynti todistajineen oli melko massiivinen, mutta

se johti, voi sanoa, ainoastaan 40 päivän vankilatuomioon Helsingörissä. Eikä meitä karkotettu edes maasta. Näiden toilailujen jälkeen iski onneksi kaipuu kotiin. Aloin tuntea epäonnistumista ihmisenä. Onneksi tosiaan lähdin ja kohtasin lopulta raittiin ja kunnon elämän.”⁴⁰

Tanskaa Urpo Sirén kiersi ajoittain ympäriinsä ”maantiemiehenä”. Kävelyretket maanteillä edellyttivät kylminä vuodenaikoina lämpimiä yösijoja, joita saatiin maatilojen isäntien hyväntahtoisuuden ansiosta. Isännät ohjasivat maantiemiehet heinälatoihin, mutta ennen sitä he keräsivät kulkijoilta paloturvallisuussyistä talteen tupakat ja tulentekovälineet. Aamuisin aikaisin töihin lähteneet isännät usein totesivat maantiemiesten työkyvyttömyyden ja pyysivät heitä ainoastaan jatkamaan matkaansa noudettuaan tupakkatarvikkeensa tuvasta, jossa lähtijöille tarjottiin aamupalaa. Pisimmillään Sirénin kävelymatka kesti uuden vuoden aatosta seuraavan vuoden marraskuuhun asti. Sirénin kanssa kulki suomalainen kaveri, joka oli lähtenyt ”maanpakoon” virkamiehenä tekemänsä virheen jälkeen, ja tämän laskujen mukaan matkaa kertyi 2 340 kilometriä. Karkeasti arvioituna he kävelivät keskimäärin noin 8 kilometriä vuorokaudessa. ”Kyllä, se oli treeniä. Sellaisena minä sitä myös ajattelin”, Sirén vähän innostuu.⁴¹

Karuista Tanskan-vuosistaan Urpo Sirén on piirtänyt värikuvan, jossa sataman trukki on nostamassa tavarankuljetuskonttia. Århusista, Tanskan suurimmasta konttisatamasta, kuvatussa teoksessa kontin sisällä näyttää olevan kolmen miehen ja yhden naisen juopposeurue.⁴² Uimarikaveri Jarmo Soininen oli kysellyt Siréniltä 1970-luvulla siitä, millainen käsitys hänellä oli ulkomaailmasta edellisellä vuosikymmenellä. Sirénin vastaus kuului Soinisen mukaan: ”Kun puista tippui lehdet, niin tiesin, että on syksy. Kun lumi sulii, niin tiesin, että on kevät.”⁴³

Pojan paluu

Suomalaisten elintaso jatkoi kohoamistaan 1970-luvulla. Kasvu oli melko nopeaa, sillä vielä toisen maailmansodan jälkeen suomalaisten kulutusmahdollisuuksilla mitattu hyvinvointi oli noin puolet Euroopan vauraiden maiden tasosta, mutta jo 1980-luvulla Suomi oli lähes saavut-

tanut maanosan vanhojen markkinatalousmaiden elintason.⁴⁴ Suomen 1990-luvun lama oli talousvaikutuksiltaan Suomen historian pahimpia kriisejä. Se oli pahempi kuin 1930-luvun lama Suomessa.

Urpo Sirén palasi Suomeen vuonna 1971, jolloin valtion asettama viinakortti poistui käytöstä. Pari vuotta aikaisemmin astui voimaan uusi alkoholilaki, joka muistetaan parhaiten keskioluen vapauttamisesta. Sirénin alkuaika muuttuneessa Suomessa jatkui Ruotsissa ja Tanskassa totuttuun tapaan juopottelemalla. Pian Sirénin raitis isä puuttui asiaan ja kehotti poikaansa lopettamaan juomisen. Isän syyllistämätön ja ra-

Urpo Sirén asui 1960-luvun Ruotsissa ja Tanskassa. Suomeen hän palasi vuonna 1971. Kuvassa Sirén palaamassa Tukholmaan myöhemmin 1970-luvulla. (Urpo Sirénin kokoelma)

kentava keskustelu herätti jo 35-vuotiaan Sirénin: vuodesta 1971 alkoi 18 ja puolen vuoden raitis ajanjakso, joka päättyi vuonna 1989. Tuolloin 53-vuotias Sirén alkoi juoda alkoholia päivittäin ”onnellisuuden tunteeseen”, kuten hän itse asian ilmaisee. ”60-vuotiaasta alkaen olen ollut täysin raitis”, Sirén toteaa ja hörppää kahviseuraa vettä Nummelan linja-autoaseman kahvilassa.⁴⁵

Urpo Sirénin mainitsema onnellisuuden tunne kumpusi ymmärrettävästi onnistumisista rankkojen nuoruusvuosien jälkeen. Ensiksi Suomeen palattuun Sirén aloitti Toukolasta tuntemansa kaverin ”Masan” kanssa lounasravintolatoiminnan Katajanokalla. Urpo ja Masa alias ”10 vaille 3”⁴⁶ – jalkateriensä asennon mukaan – ostivat ravintolatoiminnan Yrjö Sirénin pankilta saamalla lainarahoilla. Yritystoiminta kuitenkin päättyi Sirénin osalta siihen, että hän myi yrityksestä osuutena, kun vuorostaan Masalla ilmeni alkoholiongelmia.⁴⁷ ”Tämä firma ei elätä kolmea, eli sinua, minua ja Alkoa”, Sirén oli todennut Masalle uimarikaveri Jarmo Soínisen mukaan.⁴⁸ Toiseksi onnea Sirénin elämään toi lounasravintolassa vakioasiakkaana käynyt nainen, jonka kanssa hän nousi samaan linja-autoon matkalla Kontulaan. ”Linja-automatkan tuloksena alkoi seurustelusuhde, joka johti kestävään avioliittoon. Yhdessä kävimme kukkasidontakurssin, jonka päätteeksi ostin vaimolleni kukkakaupan. Vihtiin muutimme 1980-luvun lopulla ja rakennutimme omakotitalon. Nummelassa virittelin erään kaverini kanssa myös ravihevostoimintaa. Siitä ei kuitenkaan mitään tienestiä tullut”, Sirén kertoo ja vilauttaa todisteena valokuvaa komeasta omakotitalosta.⁴⁹

Ravintolatoiminnan jälkeen Urpo Sirén perusti kymmeniä henkilöitä työllistäneen mattoalan yrityksen. Aluksi Matto-Sirén asensi yrityksiin kokolattiamattoja ja pesi niitä. Töitä todella riitti: esimerkiksi Tapiola-yhtiössä Sirénin tehtävänä oli pitää puhtaana 16 000 neliometriä lattiapinta-alaa. Kokolattiamattojen suosio kesti 1980-luvulle asti, jonka jälkeen Sirénin yrityksen mattotyöt vähenivät. Lamavuosien myllerryksessä hän joutui vaimonsa kanssa luopumaan omakotitalosta.⁵⁰

Mattoalan yrityksen jälkeen Urpo Sirénin liiketoiminta jatkui ikkunanpesuun erikoistuneella yrityksellä. Sirénin kiinteistöhoitoon erikoistunut Uudenmaan Fasadi Fix Oy -yritys kohensi korkeidenkin rakennusten julkisivuja 35 metrin korkeuteen asti yltäneellä henkilönostimella. Sirén jatkoi uutta yritystä vuoteen 1991 asti, jolloin hän eläköityi

65-vuotiaana. ”Eläke jäi lopulta pieneksi. Yrittäjänä en huolehtinut riittävästi eläketurvasta. Varsinkaan 1960-luvun vuosilta eläkettä ei juuri kertynyt. Tämä tuli selväksi, kun olen asiasta Tanskaa myöten tiedustellut. Vaimon kanssa yhdessä kuitenkin jollakin tavalla pärjäämme”, Sirén arvioi.⁵¹

Selviytyjät

Elämäntulkun kuuluu luonnollisia muutosvaiheita, jolloin yksi vaihe päättyy ja siirrytään uuteen elämänvaiheeseen. Kaikilla elämäntulkun kehitysvaiheilla on tehtäviä, jotka vievät elämää eteenpäin. Lapsena Viipurista Helsinkiin evakuoitu Urpo Sirén oli sotien jälkeen hyvässä perheessä kasvanut nuorukainen täynnä elämänsuskoa, toivoa ja haaveita urheilu-urasta, kaikkiaan kauniita kuvia tulevaisuudesta. Uintiurheilussa nopeasti kansallisen kärjen tuntumaan kohonneelle Sirénille urheilussa opitut käytänteet tarjosivat myös ymmärrystä hyvästä elämästä.

Elämänmuutos voi olla oma valinta tai ulkoisten olosuhteiden vaikutusta. Alkoholi toimi Urpo Sirénille aluksi apuna ihmissuhteiden luomisessa: se poisti jännitystä ja mahdollista alakuloisuutta. Sirén haki alkoholista vapautta ja voimaa, mutta hän menetti alkoholin käytön hallinnan ja siten elämän hallintakyvyn vuosikymmeneksi. Sosiaalisen pahoinvoinnin myötä Sirén joi itsensä pohjalle, jota alemmaksi hän ei enää halunnut vajota.

Alkoholismi ei ollut ainoastaan urheilijana kunnostautuneen Urpo Sirénin ongelma. Sirénin muutto Ruotsiin ja Tanskaan aiheutti lähipiirissä tunteiden ylämäkiä, alamäkiä, toivoa ja pettymyksiä. Sirénin aika ja energia 1960-luvulla kohdistuivat työnteon, kodin- ja lastenhoidon sijaan seikkailuun. Lopulta onnistunut siirtymä uuteen elämänvaiheeseen isän tukemana oli nopea. Sirén ryhtyi pian Helsinkiin palattuaan isänsä tuella yrittäjäksi ja onnistui lopulta luomaan tasapainoisen ja raittiin avioelämän.

Minibiografiat Kai Hagelbergistä, Aulis Kähkösestä ja Urpo Sirénistä osoittavat, että kohdehenkilöiden yhteinen avainkokemus, toisen maailmansodan jälkeinen pula-aika, kasvatti heidän sitkeyttänsä. Sodan

aikana kasvaneet pojat joutuivat työntämään tunteitaan sivuun ja hankkimaan elantoa perheilleen. Yleisen käsityksen mukaan kyseisen ikäpolven nuoret eivät halunneet omilla tarpeillaan kuormittaa vanhempiaan, jotka joutuivat keskittämään energiansa pula-ajasta selviytymiseen.

Trilogian kohdehenkilöt kohtasivat rankkoja elämänvaiheita, mutta he eivät ole ilmaisseet suurta katkeruutta menneistä, eivätkä menetykset ole heitä murentaneet. Kai Hagelberg, Aulis Kähkönen ja Urpo Sirén ovat ymmärtäneet, ettei tapahtuneita voi muuttaa mutta omaa suhtautumistaan elämään voi kehittää. Kohdehenkilöiden selviytymiset juontavat osaltaan juurensa urheilun hyvästä kertomuksesta, onnistumisista, maineesta ja menestyksestä. Isien ja isähahmojen tuen ohella laajat sosiaaliset verkostot loivat heidän elämiinsä positiivisen perusilmeen, joka kannatteli myöhemmissä elämänvaiheissa.

Viitteet

- 1 Veikko Lavi, ”Evakon laulu”.
- 2 Viipurissa syntynyt Jalmari Torikka (1931–2013) oli pääkaupunkiseudulla vaikuttanut toimittaja ja kokoomuksen kansanedustaja vuosina 1977–1983. Nuoruudessaan Torikka oli maajoukkuevesipalloilija.
- 3 Urpo Sirén 3.2.2018.
- 4 Urpo Sirén 3.2.2018.
- 5 Urpo Sirén 6.2.2018.
- 6 Kelkkalan Työväenyhdistys ry:n kuukausikokouskutsu 1.9.1973. Urpo Sirénin leikekirja.
- 7 Urpo Sirén 6.2.2018.
- 8 Urpo Sirén 7.3.2018.
- 9 Urpo Sirén 3.2.2018.
- 10 Hannu Itkonen, Nuorisourheilun muuttuvat käytännöt, tavoitteet ja merkitykset. Teoksessa *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Toim. Sinikka Aapola & Mervi Kaarninen. SKS. Helsinki 2003, 327–328.
- 11 Seppo Hentilä, *Suomen työläisurheilun historia 2*. Karisto. Hämeenlinna 1984, 123–129.
- 12 Hentilä 1984, 348–349.
- 13 TUL:n uintijoukkueen matkaohjelma Wieniin 7.9.–16.9.1954. Päiväty 3.9.1954. Allekirjoittaja TUL:n uintijaoston sihteeri Toivo Määttä. Urpo Sirénin leikekirja.
- 14 Hentilä 1984, 355.
- 15 Jarmo Soininen 6.3.2018. Soininen käyttää Urpo Sirénistä lempinimeä Urpika.
- 16 Urpo Sirén 3.2.2018.
- 17 Arja Kaartinen, ”Uiminen on liikkumalla kylpemistä”. Teoksessa *Nokea ja pilvenhattaroita – Helsinkiläisten ympäristö 1900-luvun vaihteessa*. Toimittaneet Simo Laakkonen, Sari Laurila ja Marjatta Rahikainen. Helsingin kaupunginmuuseo. Helsinki 1996, 62–74.
- 18 Kai Hagelberg 2.3.2018.
- 19 Uinti, *Suomen Uimaliiton vuosikirja*. Helsinki 1954, 83–84.
- 20 TUL-lehti, päiväämätön, 1953. Urpo Sirénin leikekirja.
- 21 Uinti 1955, 57.
- 22 TUL-lehti, päiväämätön. Urpo Sirénin leikekirja.
- 23 Uinti 1957, 63.
- 24 Uinti 1957, 54.
- 25 Uinti 1957, 38.

- 26 Pertti Laaksonen 28.2.2018.
- 27 Uinti 1959, 41.
- 28 Uinti 1959, 45.
- 29 Jarmo Soininen 6.3.2018.
- 30 Klaus Bremer 25.3.2018.
- 31 Lehtileike 12.7.1959. Urpo Sirénin leikekirja.
- 32 Jarmo Soininen 6.3.2018; Urpo Sirén 7.3.2018. Jarmo Soinisen isä, Posti- ja lennätinlaitoksen konttoripäällikkönä elämäntyönsä tehnyt Väinö Soininen oli yksi 1900-luvun jälkipuoliskon merkittävimmistä urheilujohtajista. Hän kuului eri vaiheissa niin Työväen Urheiluliiton, Työväen Urheiluseurojen Keskusliiton kuin Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitonkin johtoon. Erityisen merkittävä hänen panoksensa oli työläisurheilun eheytyemisessä 1970-luvun jälkipuoliskolla.
- 33 Matti Virtanen, "Nuoren Suomen traditio sukupolvien ketjuna." Teoksessa *Nuoruuden vuosisata. Suomalaisen nuorison historia*. Emt., 39 - 40.
- 34 Kai Hagelberg ja Urpo Sirén 6.2.2018.
- 35 Urpo Sirén 3.2.2018.
- 36 Urpo Sirén 3.2.2018.
- 37 Urpo Sirén 20.2.2018.
- 38 Kai Hagelberg 27.2.2018.
- 39 Urpo Sirén 22.2.2018.
- 40 Urpo Sirén 3.2.2018.
- 41 Urpo Sirén 22.2.2018.
- 42 Urpo Sirénin Tero Matkaniemelle 3.2.2018 lahjoittama väripiirustus.
- 43 Urpo Sirén 13.3.2018.
- 44 Juhana Vartiainen, "Talous". Teoksessa *Maamme Suomi*. Toim. Allan Tiitta. Weilin + Göös. Helsinki 2007, 61–62, 68.
- 45 Urpo Sirén 3.2.2018.
- 46 Jarmo Soininen 6.3.2018.
- 47 Urpo Sirén 6.2.2018.
- 48 Jarmo Soininen 6.3.2018.
- 49 Urpo Sirén 3.2.2018.
- 50 Urpo Sirén 22.2.2018.
- 51 Urpo Sirén 22.2.2018; Urpo Sirénin eläkehakemuksen käsittely ulkomailla, Eläketurvakeskus, tiedoksianto 6.10.2015. Urpo Sirénin leikekirja.